

Sanja Vulić

O marijanskim pučkim blagdanskim imenima u središnjoj Hrvatskoj

U radu se analiziraju pučka imena, ponajprije onih marijanskih blagdana koji su se osobito obilježavali u Ogulinsko–modruškoj udolini, a to su pučka imena blagdana Svijećnice i Blagovijesti (koje je puk doživljavao kao marijanske blagdane) te pučka imena triju velikih marijanskih blagdana, tj. Uznesenja Marijina, Rođenja Marijina i Bezgrješnoga Začeca. Ostala se blagdanska imena analiziraju u onoj mjeri u kojoj su u istraženim govorima zastupljena. Analiza je provedena na temelju terenskoga istraživanja marijanskih pučkih blagdanskih imena, koje je autorica ovoga rada izvršila u Zagorju Ogulinskom (zaselci Ivanci i Luketići) u rujnu 1993.; u gradu Ogulinu i u Oštarijama u srpnju 1997.; te u Turković Selu u srpnju 2007. Spomenuta se blagdanska imena uspoređuju ponajprije sa stanjem u govoru Hrvata u Hajmašu u Mađarskoj koji su podrijetlom iz ogulinskoga kraja, a zatim s marijanskim pučkim blagdanskim imenima u nekim drugim govorima u središnjoj Hrvatskoj, ponajprije u govoru Cerovca kraj Slunja i Krivoga Puta u zaleđu grada Senja. Analiza marijanskih pučkih blagdanskih imena iz Hajmaša provedena je na temelju terenskoga istraživanja koje je autorica ovoga rada izvršila u srpnju 2004., a analiza marijanskih pučkih blagdanskih imena iz Cerovca i Krivoga Puta izvršena je na temelju terenskoga istraživanja tih blagdanskih imena, koje je autorica ovoga rada provela u studenom 2010. Također je napravljena usporedba s marijanskim pučkim blagdanskim imenima s područja Duge Rese, Karlovca i Ozlja te iz Kompolja u Gackoj dolini. Podatci iz govora Kompolja preuzeti su iz rječnika Milana Kranjčevića, iz Duge Rese i Karlovca od Marinka Perušića, a iz ozaljskoga kraja od Stjepka Težaka (točni izvori navedeni su u popisu literature i izvora). Na temelju provedene analize donose se podatci o zastupljenosti i važnosti pojedinih blagdana na razmatranom području.

Ključne riječi: pučka blagdanska imena, marijanski blagdani, središnja Hrvatska

Uvod

Ovaj se rad ponajprije temelji na terenskom istraživanju marijanskih pučkih blagdanskih imena, koje je autorica rada izvršila u Zagorju Ogulinskom (zaselci Ivanci i Luketići) u rujnu 1993.; u gradu Ogulinu i u Oštarijama u srpnju 1997.; te u Turković Selu u srpnju 2007. Spomenuta se blagdanska imena uspoređuju ponajprije sa stanjem u govoru Hrvata u Hajmašu u Mađarskoj koji su podrijetlom iz ogulinskoga kraja, a zatim s marijanskim pučkim blagdanskim imenima u nekim drugim govorima u središnjoj Hrvatskoj, ponajprije u govoru Cerovca kraj Slunja i Krivoga Puta u zaleđu grada Senja. Analiza marijanskih pučkih blagdanskih imena iz Hajmaša provedena je na temelju terenskoga istraživanja koje je autorica izvršila u srpnju 2004., a analiza marijanskih pučkih blagdanskih imena iz Cerovca i Krivoga Puta izvršena je na temelju terenskoga istraživanja tih blagdanskih imena, koje je autorica provela u studenom 2010. Također je napravljena usporedba s marijanskim pučkim blagdanskim imenima s područja Duge Rese, Karlovca i Ozlja te iz Kompolja u Gackoj dolini. Podatci iz govora Kompolja preuzeti su iz rječnika Milana Kranjčevića, iz Duge Rese i Karlovca od Marinka Perušića, a iz ozaljskoga kraja od Stjepka Težaka (točni izvori navedeni su u popisu literature i izvora). Na temelju provedene analize donose se podatci o zastupljenosti i važnosti pojedinih blagdana na razmatranom području.

Svaka analiza pučkih blagdanskih imena daje nam svojevrsnu sliku pučkih pobožnosti i različitih drugih običaja i vjerovanja vezanih uz pojedine blagdane, a rijetko su pojavnost ili izostanak pojedinoga blagdanskoga imena izravno povezani s događajima vezanim baš za pojedinu mjesnu Crkvu, pače i za pojedinu crkvu kao konkretno svetište. Na području Ogulinsko-modruške udoline većina je marijanskih pučkih blagdanskih imena izravno povezana s poviješću crkve Gospe od Čudesa u Oštarijama. Naime, iz povijesnih je izvora poznato da je papa Pio II. podijelio g. 1459. sedmogodišnji oprost vjernicima koji će Gospi od Čudesa hodočastiti na blagdane Svijećnice, Blagovijesti, Rođenja, Uznesenja i Bezgrješnoga Začeća BDM. Tako je oštarijsko Gospino svetište postalo tradicionalno hodočasničko središte na te blagdane, a takvo je stanje našlo svoj izravan odraz u pučkim blagdanskim imenima. Zato nije začudno što je u cijeloj Ogulinsko-modruškoj udolini među autohtonim hrvatskim stanovništvom uobičajeno ime *Svetica* za Svijećnicu i Blagovijest, a ponegdje se još zadržalo i za blagdan Bezgrješnoga Začeća. Govoreći o postanku toga blagdanskoga imena važno je spomenuti da se i samo mjesto Oštarije u prošlosti spominje pod imenom *Svetice* (gen. *Svētīca*). Provodeći istraživanje pučkih blagdanskih imena u središnjoj Hrvatskoj, primijetila sam da su svi ispitanici odmah znali koji se blagdani slave 2. veljače, 25. ožujka, 15. kolovoza, 9. rujna i 8. prosinca, te su

za te blagdane naveli jedno, a nerijetko i dva blagdanska imena, a također i prigodne poslovice vezane uz te blagdane. Ostali im marijanski blagdani uglavnom nisu bili poznati, a ako su ih i znali, za njih su obično navodili imena preuzeta iz katoličkoga kalendara. Ta imena ostalih marijanskih blagdana, za razliku od pučkih imena spomenutih pet blagdana, u leksičkom pogledu ne odražavaju lokalne osobine. Protivno tomu, u područjima središnje Hrvatske koja su južnije od Ogulinsko–modruške udoline ne samo da se rabe drukčija pučka imena spomenutih pet blagdana nego se uz njih pojavljuju i izrazito pučka imena za neke druge marijanske blagdane, što je očitim dokazom da je i uz te druge blagdane bila razvijena pučka pobožnost. Nešto veća podudarnost zamjetna je s marijanskim pučkim blagdanskim imenima sjevernije od ogulinskoga kraja, tj. u području između Ogulinsko–modruške udoline i grada Karlovca. Osobita je pak podudarnost s područjem oko Slunja, istočno od Ogulinsko–modruške udoline. Naravno, zamjetna je podudarnost i s marijanskim pučkim blagdanskim imenima u mjesnom govoru Hajmaša u Mađarskoj, jer su predci hajmaških Hrvata g. 1715. iselili upravo s razmatranoga područja.

O marijanskim pučkim blagdanskim imenima

U Ogulinsko–modruškoj udolini osobito su zanimljiva za taj kraj specifična imena blagdana koji se slave na prva dva od navedenih datuma, tj. blagdana Svijećnice i Blagovijesti, te u pojedinim govorima i blagdana koji se slavi na posljednji od navedenih datuma, tj. blagdana Bezgrješnoga Začeca. Pučka blagdanska imena nedvojbeno pokazuju da je puk i prva dva od tri upravo navedena blagdana smatrao marijanskima, a ne samo treći. Naime, u čakavskim Oštarijama¹ se npr. za blagdan Svijećnice rabi pučko blagdansko ime *Přvā Světica* (skraćeno *Světica*), tj. prva svetkovina u Gospinu čast na koju se u liturgijskoj godini hodočasti u svetište Gospe od Čudesa. Ista se inačica rabi i u govoru grada Ogulina² koji je također temeljno čakavski, premda sa značajnim inonarječnim utjecajima. Budući da pučka blagdanska imena ne samo svjedoče o marijanskim pučkim pobožnostima i velikoj privrženosti Gospi nego su to i osebujni jezični spomenici, inačice tih blagdanskih imena u pojedinim govorima pokazuju prepoznatljive dijalekatne značajke tih govora. Tako

1 Za provedeno terensko istraživanje u Oštarijama najsrdahnije zahvaljujem Ivi Mihaljeviću Barku.

2 Terensko istraživanje u gradu Ogulinu provela sam zahvaljujući pomoći Hrvoja Salopeka iz Hrvatske matice iseljenika pri organizaciji toga istraživanja.

se npr. u Zagorju Ogulinskom³, kojega je govor također temeljno čakavski, ali pod utjecajem ostalih dvaju narječja, rabi glasovna inačica *Přvā Světca*. Izostavljanje za-naglasnoga samoglasnika /i/ u tom blagdanskom imenu rezultat je utjecaja obližnjih novoštokavskih govora u kojima takva redukcija nije rijetkost. Ista glasovna inačica *Přvā Světca* rabi se i u mjesnom govoru Cerovca⁴ kraj Slunja, rodnoga mjesta biskupa Mile Bogovića, što nije začudno ima li se na umu da povijesna istraživanja bilježe selidbe iz ogulinskoga kraja na slunjsko područje. Tomu je važno još dodati podatak kako se u Hajmašu⁵ u Mađarskoj, tj. u mjesnom govoru potomaka iseljenika iz ogulinskoga kraja, koji su početkom 18. stoljeća našli utočište u Pečuškoj biskupiji, također sačuvalo blagdansko ime *Světica* za Sviječnicu.

Za Blagdan Blagovijesti rabi se u Oštarijama i Ogulinu pučko blagdansko ime *Drùgā Světica*, tj. druga svetkovina u Gospinu čast na koju se u liturgijskoj godini hodočasti u svetište Gospe od Čudesa. Sukladno dijalekatnim posebnostima, u Zagorju Ogulinskom, a također u Cerovcu kraj Slunja, rabi se glasovna inačica *Drùgā Světca*. U Turković Selu⁶ podno Kleka (koje danas administrativno pripada Ogulinu) rabi se realizacija *Světca* (također s izostavljanjem izgovora zanaglasnoga /i/) za oba blagdana, tj. za Sviječnicu i Blagovijest. Istovjetna glasovna inačica bez antepeniranoga rednoga broja, ali s drukčijim naglaskom — *Světca* — uobičajeno je pučko blagdansko ime i u mješovitim kajkavsko–čakavskim govorima karlovačko–dugoreškoga kraja (usp. Perušić 1993: 136). U Hajmašu u Mađarskoj sačuvano je pak ime s rednim brojem za blagdan Blagovijesti, tj. *Drùga Světica*.

Za blagdan Bezgrješnoga Začeca rabi se u Oštarijama pučko blagdansko ime *Zādñjā Světica*, tj. zadnja svetkovina u Gospinu čast na koju se u liturgijskoj godini hodočasti u svetište Gospe od Čudesa. U govoru grada Ogulina to se blagdansko ime u novije vrijeme izgubilo, pa se rabi ime *Bēzgrešno Začēce*, koje je najvjerojatnije preuzeto iz katoličkoga kalendara, odnosno iz katoličkoga štiva.

Poznato je da je u hrvatskom puku i inače česta pojava da se blagdani Sviječnice i Blagovijesti smatraju marijanskima. Valja međutim opet istaknuti da su marijanska pučka blagdanska imena Prva, Druga i Zadnja Svetica posebnost razmjerno užega

3 Terensko istraživanje u Zagorju Ogulinskom provela sam zahvaljujući pomoći Hrvoja Salopeka i vlč. Antuna Luketića pri organizaciji toga istraživanja.

4 Za dragocjenu pomoć pri organizaciji terenskoga istraživanja u Cerovcu, Krivom Putu i Turković Selu najsrdačnije zahvaljujem Zvonku Trdiću, predsjedniku Katedre Čakavskog sabora Modruše.

5 Taj je govor također temeljno čakavski, ali sa znatnijim štokavskim te u manjoj mjeri kajkavskim utjecajem. Nedavno je na žalost umro posljednji govornik toga hrvatskoga idioma u Hajmašu. Za veliku pomoć pri organiziranju terenskoga istraživanja u Hajmašu zahvaljujem dr. sc. Željku Holjevcu, dr. Robertu Hajszanu i Đuri Frankoviću.

6 Govor Turković Sela također je temeljno čakavski, premda pod stanovitim utjecajem ostalih dvaju narječja.

područja u središnjoj Hrvatskoj. S njima je u vezi i ime *Svetice* za mjesto sjeverozapadno od Karlovca prema Ozlju, poznato po pavlinskom samostanu u kojem je boravio veliki hrvatski leksikograf Ivan Belostenec. Premda je, kako je već spomenuto, posebna pobožnost Gospi od Čudesa na navedene blagdane počela od 1459., pučka imena *Prva* i *Druga*, odnosno *Zadnja Svetica* uobičajila su se postupno, nakon otprilike stotinu godina od početka tih posebnih pobožnosti. Na takav nas zaključak navodi činjenica što kod potomaka Hrvata koji su s tih područja središnje Hrvatske intenzivno iseljavali potkraj 15. i u prvoj polovici 16. stoljeća takvoga tipa blagdanskim imena uopće nema⁷, dok kod potomaka iseljenih nakon 1715. nalazimo blagdanska imena *Svètica* i *Drùga Svètica*. Prema tomu, opravdana je pretpostavka da su se blagdanska imena toga tipa počela rabiti nakon sredine 16. stoljeća, a prije početka 18. st.

Valja napomenuti da se za blagdane Svijećnice i Blagovijesti u ogulinsko–modruškom kraju usporedno rabe i svojevrsna meteorološka blagdanka imena, pa se blagdan Svijećnice npr. u Ogulinu i Oštarijama naziva *Přva řskrica*, jer se smatra da je od toga blagdana malo, tj. *za řskricu tōplije* nego do tada. Meteorološko ime za blagdan Blagovijesti u Ogulinu je *Glàvnjica* jer je čak *za glàvnju dřva* toplije nego do tada. Prema pučkomu vremenoslavlju dobro je ako je hladno za Svijećnicu jer to znači da će za Blagovijest biti pravo proljeće. Ako pak početkom veljače naglo zatopli, zima bi se mogla vratiti oko Blagovijesti. Zato kaže poslovice: *Åko je Přvā Svètca za pèćum, Drùgā je pod plōtom*, npr. u Zagorju Ogulinskom. S time se slažu i u Oštarijama (*Åko je Přvā Svètica pod pèćōm, Drùgā je pod plōtōm*), te još dodaju: *Åko je Přvā Svètica u kořuljici, Drùgā je u řùbici*⁸ (ili obratno). Svijećnica označuje i završetak poslova vezanih uz kuću, kao što je npr. pređenje, što nam pokazuju poslovice iz ogulinsko–modruškoga i slunjskoga kraja, npr. u Oštarijama: *Přvā Svètica lēzi prēslica*. To je ujedno u ovom kraju bio i početak poklada jer, kako kažu u Oštarijama, *od Přvie Svètice ćedu māčkari*.

Zanimljivo je da se u Oštarijama, usporedno s imenom *Zādnjā Svètica*, za blagdan Bezgrješnoga Začēća rabi još i ime *Mikùlina Māt*. Sukladno je tomu npr. i u Zagorju Ogulinskom blagdansko ime *Mikulna Māt* (starije ime), odnosno *Nikulna Māt* (novije ime), a tek u najnovije vrijeme kao moderno ime *Běžgriřno Začēće*, očito preuzeto iz katoličkih kalendara, te općenito katoličkoga štiva. Navedene ina-

7 Hrvati u polutisučjetnoj dijaspori u Austriji, zapadnoj Mađarskoj i Slovačkoj sačuvali su iz vremena dose-ljenja svojih predaka mnoga pučka blagdanska imena. Sukladno tomu mnogi od njih rabe blagdanska imena *Svićnjica* za Svijećnicu, *Nazviřć(i)enje* za Blagovijest te *Prećisto Prijeće*, odnosno *Neoskrunjeno Prijeće* za Bezgrješno Začēće

8 Tj. u kořuhu.

čice *Mikùlina Mät*, *Mìkulna Mät* i *Nìkulna Mät* opet pokazuju dijalekatne značajke govora u kojima se rabe. Imenica *mät* u značenju ‘mati’ česta je u čakavštini. Pridjevi *Mìkulna*, odnosno *Nìkulna* u govoru Zagorja Ogulinskoga ponovo potvrđuju izostavljanje zanaglasnoga samoglasnika /i/ u tom govoru. Usto je logično da je blagdansko ime *Mìkulna Mät* starije jer je u starini bilo uobičajeno ime *Mikùla* (koje se i danas rabi u brojnim čakavskim govorima). Kasnije to ime postupno potiskuje inačica s početnim fonemom /n/. U govoru Cerovca kraj Slunja opet se rabi leksički sukladno blagdansko ime, ali izvedeno od imenske inačice *Nikola*, tj. *Nìkolna Májka*⁹ (opet s izostavljanjem zanaglasnoga samoglasnika /i/). Postanak takvoga tipa pučkoga blagdanskoga imena Bezgrješnoga Začeća (8. XII.) valja povezati s, u puku popularnim blagdanom sv. Nikole (6. XII.) koji mu po kalendaru dva dana prethodi. Donekle je oštarskomu imenu srodno i pučko ime *Mikùlina Sestrìca* koje se za taj blagdan rabi u kajkavsko–čakavskom govoru grada Ozlja (usp. Težak 1985: 493). Među Hrvatima u polutisučljetoj dijaspori sukladno sam blagdansko ime, u inačici *Mikùlina Mät* zabilježila samo u čakavskom selu Mučindrofu u srednjem Gradišću u Austriji.¹⁰

Posve se drukčija imena razmatranih blagdana rabe južnije od Slunja i sjevernije od Karlovca. Tako npr. u čakavskom Kopolju u Gackoj dolini sjeverozapadno od Otočca, za blagdan Svijećnice rabe naglasne inačice *Svićničca* i *Svićnica* (usp. Kranjčević 2003: 948), dok se za blagdan Blagovijesti rabi množinsko ime *Blàgovisti* (usp. Kranjčević 2003: 32). Kopoljske inačice blagdana Svijećnice s dijalekatnoga su stajališta zanimljive po čakavskoj akcentuaciji i ikavskom odrazu jata, ali leksički su sukladne većini hrvatskih pučkih imena za taj blagdan. S leksičkoga se aspekta isto može reći za kopoljsko pučko ime blagdana Blagovijesti. S dijalektološkoga, ali i s aspekta pučke pobožnosti, to je ime zanimljivo zbog svoga množinskoga oblika, pa se u Kopolju npr. kaže: *Blàgovisti pàdadu u òžujku*. Taj množinski oblik upućuje na zaključak da se u prošlosti blagdan Blagovijesti slavio više od jednoga dana. U govoru grada Ozlja za blagdan se Svijećnice rabe dvije akcenatske inačice s ikavskim refleksom jata, tj. *Svićničca* i *Svićnica* (usp. Težak 1985: 492). Potonja od njih zabilježena je i u srodnom govoru obližnjega Gornjega Prekrižja *Svićnica*

9 U Hrvata štokavaca uobičajena je imenska inačica *Nikola* s izvedenicama *Niko* i *Nikica*. Za razliku od čakavaca u kojih je česta imenica *mat*, u štokavaca je vrlo često u tom značenju *majka*.

10 Inače se vrlo rijetko u čakavskim govorima rabi pučko ime toga tipa za blagdan Bezgrješnoga Začeća, npr. *Gòspè Mikùlinska* u Svirčima na Hvaru (prema mojim terenskim bilješkama) te *Gospà Mikùljska* u Novalji na Pagu. U govoru Novigrada kraj Zadra (koji je također temeljno čakavski) rabi se ime *Gòspè Nìkòlka* (usp. Anzulović 1997: 296). Rjeđe se taj tip blagdanskoga imena susreće u štokavskim govorima, npr. *Májka Nikolina* u Postranju u Župi dubrovačkoj (prema mojim terenskim bilješkama), koje je najbliže realizaciji navedenoj u govoru Cerovca kraj Slunja.

(usp. isto). U tom se mjestu također rabi ikavizam *Blàgovist*, i to u singularnom obliku (usp. isto). U Ozlju se pak za taj blagdan rabi ime *Sed'mnica* (usp. isto) koje je etimologijski povezano s istoznačnim blagdanskim imenom *Sadovna Marija* ili *Sadovnica*, jer se krajem ožujka, kada je blagdan Blagovijesti, intenzivira sadnja na poljima i u vrtovima. Uz samoglasničke osebnosti, uključujući i realizaciju poluglasa, ozaljsku inačicu karakterizira i jednačenje po mjestu tvorbe susjednih sonanata, tj. promjena *vn > mn*. Blagdanska imena u Krivom Putu, u kojem danas na žalost živi još samo šestero stanovnika (a koji je smješten zapadno, odnosno blago sjeverozapadno od Brinja), mogu se s leksičkoga aspekta usporediti s onima u Kompolju. U Krivom Putu rabe se imena *Svićnica* i *Blàgovist*. Budući da govor Krivoga Puta pripada novoštokavskom ikavskom dijalektu, logično je da se i u tom govoru rabe ikavske fonološke inačice dvaju razmatranih blagdanskih imena, ali s novoštokavskom akcentuacijom. Usporedno sa skraćenim blagdanskim imenom *Svićnica* rabi se i preciznija inačica *Màjka Bòžja Svićnica*, koja pokazuje da i u Krivom Putu vjernički puk blagdan Svijećnice doživljava kao marijanski blagdan.

Znatno su manje, u odnosu na brojne druge hrvatske govore, u leksičkom smislu specifična imena blagdana Uznesenja Marijina i Rođenja Marijina u ogulinsko–modruškom i slunjskom kraju. Za ta se dva marijanska blagdana u Oštarijama rabe antonimna imena *Vèlika Màša* i *Màla Màša*, a u Ogulinu *Vèlika Màša* i *Màla Màša*. Potonja se imena rabe i u Gornjem Prekrižju kraj Ozlja (usp. Težak 1985: 493)¹¹, a u Hajmašu u Mađarskoj naglasne inačice *Velika Màša* i *Màla Màša*. U Turković Selu, Zagorju Ogulinskom i Cerovcu kraj Slunja karakteristična je glasovna inačica *Vèlkā Màša* (i *Màla Màša*) s uobičajenom redukcijom zanaglasnoga *lil*. Sukladno ime *Vèlka Màša* susreće se i u karlovačko–dugoreškome kraju (usp. Perušić 1993: 160), također i *Màla Màša* (usp. Perušić 1990: 121). Sa stajališta pučke pobožnosti to nam ime otkriva da se blagdan Velike Gospe slavio velikom, tj. vrlo svečanom misom, kao što i priliči tako velikomu blagdanu. S jezikoslovnoga nam pak stajališta pokazuje čuvanje riječi *maša* prema crkvenoslavenskomu *m'ša* 'misa' s čakavskim razvojem: poluglas *> a*, tj. *m'ša > maša*. To starije čakavsko obilježje spomenutoga blagdanskoga imena i jest značajkom razmatranoga područja ne samo u čakavskim nego i u čakavsko–kajkavskim govorima. Zanimljive su i poslovnice uz blagdane, osobito meteorološke, ali i one vezane uz poljodjelske radove. Tako su npr. u Cerovcu kraj Slunja poznate poslovice *Vèlkā Màša àljinu prinàša* i *Màla Màša àljinu zàgrće*. One kazuju da od Velike Gospe prestaje ljetna vrućina te treba imati pri ruci topliju odjeću, a da je od Male Gospe već toliko hladnije da je tu topliju odje-

11 U gradu Ozlju se u imenu *Vèlika Màša* samoglasnik *lel* izgovara zatvoreno, a u imenu *Màla Màša* prvo, tj. dugo *la/* se izgovara zatvoreno.

ću potrebno i stalno koristiti, a isto tako i toplije pokrivače. Uz Malu je Gospu npr. u Zagorju Ogulinskom poslovice *Māla Māša jūžnu odnaša*, odnosno u Oštarijama *Māla Māša jūžinu odnāša*, tj. skratio se dan, pa se jede jedan obrok manje, užina manje. U Zagorju Ogulinskom se rabi poslovice *Vèlkā Māša, ù grm pāša*, tj. o Velikoj Gospi po livadama još nije pokošeno sve što je potrebno, pa životinje moraju brstiti grmlje. U Oštarijama je pak poznata poslovice *Māla Māša slōbodna pāša* (tj. kad se po Maloj Gospi pokosi otava može stoka slobodno pasti po svim livadama).

Južnije, u Gackoj dolini u Lici, rabe se drukčija imena tih dvaju blagdana. Tako se npr. u selu Kopolju rabi marionim *Gōsvoja*, premda je češći sažeti oblik *Gōspa* (usp. Kranjčević 2003: 187, 188), koji sudjeluje pri sintaktičko–sematičkoj tvorbi antonimnih blagdanskih imena Velika Gōspa i Māla Gōspa. U značenju ‘u vrijeme oko blagdana Velike, odnosno Male Gospe’ rabi se lokativna sveza s prijedlogom *u*, tj. *u Velikoj Gōspi*, odnosno *u Māloj Gōspi*. Za blagdan Velike Gospe ponekad se rabi samo imenica Gōspa, bez anteponiranoga pridjeva, npr. *Gōspa je vāj̄k petnājsti kōlovoza* (usp. Kranjčević 2003: 187). Realizacija *Gōsvoja*, s izostankom jotovanja na granici tvorbene osnove i sufiksa, tj. s razvojem sekundarno *dj > j* u toj riječi, u kopoljskom je govoru čakavska značajka, ali i pokazatelj crkvenoslavenske tradicije u marionimiji. Međutim, istovjetna imenica redovita je pri sintaktičko–semantičkoj tvorbi blagdanskih imena Velike i Male Gospe i sjeverozapadnije, u novoštokavskom ikavskom govoru Krivoga Puta. Valja ipak istaknuti da je u Krivom Putu, osim očekivanih antonimnih imena *Vèlkā*¹² i *Māla Gōsvoja* za ta dva blagdana, za blagdan Velike Gospe uobičajenije ime *Drūga Gōsvoja*. To specifično blagdansko ime nije u odnosu s blagdanskim imenom Male Gospe nego s blagdanskim imenom Gospe Snježne (5. kolovoza), koje u govoru Krivoga Puta glasi *Přva Gōsvoja*, jer se slavi 10 dana prije Velike Gospe, tj. *Druge Gospoje*. Usto je zanimljiva činjenica da ni u jednom od ostalih razmatranih govora nema pučkoga imena za blagdan Gospe Snježne.

U kopoljskom se govoru pridjevom *medgospojānski* karakteriziraju događanja, pojave i sl. u razdoblju između Velike i Male Gospe (usp. Kranjčević 2003: 402). Taj je pridjev jasan pokazatelj koliko su vjerničkomu puku bila važna ta dva marijanska blagdana, kad je čak i razdoblje među njima označavao po njima. Budući da pridjev *medgospojānski* nije izveden od *Gospa* nego od starijega marionima *Gōsvoja*, to opet pokazuje da su još od srednjovjekovnoga razdoblja razmatrani blagdani bili sastavnim dijelom njihova života. Spomenuti je naziv moguće usporediti sa sukladnim nazivima u krajevima koji nisu previše udaljeni od Gacke doline, npr. sa sukladnim nazivom *majmāšno vrēime* među kajkavcima u Gorskom kotaru, odno-

12 S izostankom artikulacije zanaglasnoga */i/*.

sno s nazivom *medūmaše* (usp. Popović 1941: 37) u nešto udaljenijem Žumberku, u govorima doseljenih Hrvata novoštokavaca¹³.

Za ostale marijanske blagdane, pučka su imena znatno rjeđa, a to pokazuje da se ti blagdani u puku nisu osobito obilježavali. Među njima je nešto zastupljenija Gospa Žalosna, za koju se u Zagorju Ogulinskom rabi starije ime *Mâjka Bòžja Sèdam Žalòstī* i novije *Mâjka Bòžja Žàlosnā*. Starije od ta dva imena još uvijek je uobičajeno i u Cerovcu kraj Slunja, u naglasnoj inačici *Mâjka Bòžja Sèdam Žàlosti*, a obilježava se u Korizmi, u petak pred Cvjetnicom. Starije se ime sastoji od marionima koji je imenica u nominativu s postponiranim atributom koji je odnosni pridjev, te od sveze broja i imenice u genitivu koji zajedno također predstavljaju atribut početne imenice *majka*. Novije oštarsko ime *Mâjka Bòžja Žàlosnā* preuzeto je iz vjerske literature. To je uobičajena sveza tradicionalnoga marionima *Mâjka Bòžja*, s kojim se postponirani atribut *Žàlosnā* slaže u rodu, broju i padežu.

Od dvočlanoga imeničko–pridjevnoga marionima *Majka Božja* te atributa u genitivu načinjeno je blgdansko ime *Mâjka Bòžja Zdrâvlja* (21. studenoga) koje se rabi u Zagorju Ogulinskom. Takav sintagmatski sklop bio je u središnjoj Hrvatskoj čest pri tvorbi marijanskih blagdanskih imena. Ime *Gòspa od Zdrâvlja* koje se može čuti u Ogulinu, najvjerojatnije je novijega datuma, jer u tom kraju za marijanska blagdanska imena nije uobičajen sintagmatski sklop: marionim + prijedlog *od* + imenica u genitivnom obliku, koji je inače preuzet iz talijanskoga jezika.

U Ogulinsko–modruškoj udolini u pravilu izostaje pučko ime blagdana Gospe Karmelske (16. srpnja). U Kopolju u Gackoj dolini rabi se pučko ime *Mâjka Bòžja Škapulîra*¹⁴ (usp. Kranjčević 2003: 394) karakterističnoga sintagmatskoga sklopa s dvočlanim imeničko–pridjevnim marionimom *Mâjka Bòžja* i atributom u genitivu. Inačica *škapulir* usvojena je preko njemačkoga, prema njem. *Skapulier* (usp. Skok 1973: 256). U Cerovcu kraj Slunja rabi se suvremenija sintagmatska sveza dvočlanoga marionima i sukladnoga atributa u rodu broju i padežu, tj. *Mâjka Bòžja Škapulârška*. Takav je sintagmatski sklop najvjerojatnije preuzet iz vjerske literature. U Krivom se Putu rabi blgdansko ime *Kârmenica* izvedeno sufiksom *-ica* (koje se zbog izostanka artikulacije zanaglasnoga *lil* obično izgovara *Kârmenca*). Takav način tvorbe toga blgdanskoga imena inače se susreće u izrazito čakavskim govorima, pa je i u ovom slučaju moguće pretpostaviti čakavski utjecaj, koji je i inače

13 U tim se govorima, pod utjecajem susjednih neštokavaca, rabe blgdanska imena *Vèlikā* i *Mālā Māša* (usp. Popović 1941: 37).

14 Pojam *škapulira* / *škapulara* ne treba posebno objašnjavati jer je dobro poznata predaja kako se Gospa ukazala pobožnomu redovniku na brdu Karmelu i dala mu škapular za zaštitu.

zamjetan u tom novoštokavskom govoru smještenom na terenu koji je nekoć bio čakavski, te usto u stalnoj komunikaciji s obližnjim čakavcima.

U Ogulinsko–modruškoj udolini u pravilu izostaje i pučko ime blagdana Gospe od Krunice. U Kompolju u Gackoj dolini rabi se romanizam *Lozârija* (Kranjčević 2003: 381), prema lat. *rosarium*, tal. *rosario* u značenju ‘krunica’, s razjednačavanjem likvida na udaljenost: $r - r > l - r$, tj. *Rozarija* > *Lozarija*. Ista realizacija *Lozârija* rabi se i u Ličkom Lešću, južno od Kompolja i Otočca.

Sintagmatski sklop pojedinih marijanskih blagdanskih imena, koja se pojavljuju u različitim područjima u središnjoj Hrvatskoj, pa i u Ogulinsko–modruškoj udolini, jasno pokazuje da su novija i preuzeta iz katoličkoga kalendara ili iz vjerskoga štiva. Tu je u pravilu riječ o dvočlanim imenima koja se sastoje od imenice i postponiranoga pridjeva koji se s tom imenicom slaže u rodu, broju i padežu, npr. *Gospa Lurdska* (11. veljače) u Zagorju Ogulinskom, *Srce Marjino* u Oštarijama, *Srce Mârijino* u Cerovcu i u Krivom Putu. Tu se opet potvrđuje dobro poznata činjenica da se razmjerno novija blagdanska imena više ne prilagođavaju sustavima pojedinih mjesnih govora, ili se prilagođavaju samo u manjoj mjeri. Zato ih je lako i prepoznati, pa se po tom može znati da je riječ o razmjerno novijim pobožnostima, ako se i ne zna povijest razvoja pojedinih pučkih pobožnosti općenito, ili pak u pojedinom kraju. Tako je, među inim, zanimljiva i činjenica da se ni u jednom od razmatranih govora ne rabi ime za blagdan Gospe Anđeoske (2. kolovoza), tj. taj blagdan kazivačima nije bio poznat.

Valja još spomenuti jedno marijansko blagdansko ime specifično u ogulinskom kraju, npr. s oštarskim izgovorom *Mâjka Bôžjâ Trušmârška* ili uobičajenije *Trušmârija*, koja se slavi u prvu subotu poslije blagdana sv. Petra i Pavla. Kada se želi nešto vremenski smjestiti na dan toga blagdana, rabi se u oštarskom govoru lokativna sveza s prijedlogom *o*, npr. *o Trušmâriji*. Iz literature je poznato da je marijansko svetište u Trošmariji izravno povezano s oštarskom crkvom Blažene Djevice Marije od Čudesa. Kad je, kažu pisani izvori, oštarska crkva 1521. spaljena, kip majke Božje od Čudesa bio je prenesen u nedaleku, ali od Turaka sigurnu Trošmariju (prije zvanu Marija na Otoku). Tamo su Marijini štovatelji našli utjehu, pa je Trošmarija zapravo Marija od Utjehe. Sama riječ *trošt* je germanizam koji se u značenju ‘utjeha’ rabio prema stvnj. *trôst* u istom značenju. Istoga je značenja i Marija Trošt u Gorskom kotaru. Premda se danas u Trošmariju hodočasti u prvu subotu poslije blagdana sv. Petra i Pavla, moguće je ipak da je u prošlosti to hodočašće bilo na marijanski blagdan Gospina pohoda sv. Elizabeti, koji se u središnjoj Hrvatskoj tradicionalno slavio 2. srpnja. U skladu s tim i potomci iseljenika iz središnje Hrvatske u polutisućljetnoj dijaspori u Austriji obilježavaju blagdan *Puôhod Marije*, odnosno *Blažiene Divice Marije Pohod’ienje* 2. srpnja. Na taj se datum blag-

dan Marijina pohoda Elizabeti slavi i u Hajmašu u Mađarskoj. Danas se međutim u središnjoj Hrvatskoj taj blagdan u mnogim mjestima slavi 31. svibnja, u skladu s promjenom datuma toga blagdana u katoličkom kalendaru, npr. u Baškim Oštarijama, zapadno od Gospića, u zaleđu Karlobaga.

Zaključna napomena

Unatoč tim novijim promjenama, općenito se ipak može zaključiti da u središnjoj Hrvatskoj, a osobito u Ogulinsko–modruškoj udolini prevladavaju marijanska blagdanska imena koja se rabe od starine i koja samim svojim izrazom svjedoče o starini svoje uporabe, a time i o pobožnostima vezanim uz blagdan koji imenuju. U skladu su s tim i marionimi koji sudjeluju u nastanku marijanskih blagdanskih imena. U Ogulinsko–modruškoj udolini uz stariji marionim *Světica*, odnosno *Světca*, sve više se rabi i marionim *Mâjka Bðžja*. Marionimi *Světca* i *Mâjka Bðžja* uobičajeni su i u Cerovcu kraj Slunja. U karlovačko–dugoreškom kraju također još uvijek nije zaboravljen stari marionim *Světca*. Južnije od Ogulinsko–modruške udoline, umjesto marionima *Svetica* susrećemo drugi stari marionim *Gðspoja*, npr. u Kompolju i Krivom Putu. Marionim pak *Majka Božja* povezuje ih s prethodno spomenutim krajevima, npr. *Mâjka Bðžja* u Kompolju, odnosno *Mâjka Bðžja* u Krivom Putu.

Svi navedeni marionimi i marijanska pučka blagdanska imena još jednom potvrđuju dobro poznatu činjenicu o velikoj omiljenosti i štovanju Gospe u hrvatskom puku.

Literatura, izvori i usporedbeni izvori:

- ANZULOVIC (Jadran), 1997, »Božićni običaji u Novigradu«, *Domaća rič* 4 (1997), Zadar, 267–320.
- BOGOVIĆ (Mile), 2005, »Govor moje majke«, *Mostovi 2005. Godišnjak Slunjskog dekanata* (2005), Slunj, 206–220.
- KESNER (Vjekoslav), 2000, *Crkva Blažene Djevice Marije Gospe od Čudesa Oštarije*, Rkt. Župni ured Oštarije, Oštarije
- KLAIĆ (Vjekoslav), 1880, »Ogulinsko–slunjsko okružje«, u: *Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati I* (1880), Zagreb, 121–138.
- KRANJČEVIĆ (Milan), 2003, *Ričnik gðcke čakāvščine. Kõnpoljski divân*, Otočac — Rijeka

- PERUŠIĆ (Marinko), 1993, *Rječnik čakavsko–kajkavskih govora karlovačko–dugoreškog kraja*, Karlovac
- PERUŠIĆ (Marinko), 1990, »Rječnik čakavskog narječja općine Duga Resa i Karlovca«, III. dio, *Čakavska rič*, 2 (1990), Split, 109–147.
- POPOVIĆ (Milko), 1941, *Sintaksa i rečnik žumberačkog dijalekta*, Zagreb
- SKOK (PETAR), 1973, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 3, JAZU, Zagreb
- TEŽAK (Stjepko), 1985, »O gramatičkom rodu sanktorema u nekim čakavsko–kajkavskim govorima«, *Zbornik radova u čast Petru Skoku*, ur. Mirko Deanović, JAZU, Zagreb
- VULIĆ (Sanja), 1998, »Blagdanska imena u gradišćanskohrvatskim govorima u Austriji, Mađarskoj i Slovačkoj«, *Zbornik VI. međunarodni slavistički dani*, 3/1, Sambotel — Pečuh, 175–180.
- VULIĆ (Sanja), 1999, »Iz čakavske tvorbe blagdanskih imena«, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 11 (1999), Zagreb, 63–73.
- VULIĆ (Sanja), 2007, »Govor Hrvata u Mađarskoj koji su podrijetlom sa širega ogulinskoga područja«, *Modruški zbornik*, 1 (2007), Modruš, 13–51.
- VULIĆ (Sanja), 2008, »Usporedba gradišćanskohrvatskih govora i govora starijnoga stanovništva u središnjoj Hrvatskoj«, *Hrvatska misao*, XII, 1 (2008), Sarajevo, 55–64.
- VULIĆ (Sanja), 2008, »O govoru Turković Sela«, *Modruški zbornik*, 2 (2008), Modruš, 3–29.
- VULIĆ (Sanja), 2008, »Marijanska pučka blagdanska imena na dubrovačkom području«, *Croatica et Slavica Iadertina*, 4 (2008), Zadar, 149–156.
- VULIĆ (Sanja); ZERGOLLERN–MILETIĆ (Lovorka), 1998, »Croatian Folk Proverbs Containing Names of Catholic Holidays«, *Europhras '97*, Bratislava, 360–365.

Summary

In this paper the local names of holidays devoted to Mary are analyzed. The analysis is based on the names for variety of St. Mary's holiday names in the Valley of Ogulin and Modruš. Those are local names for Candlemas and Annunciation (wich people regarded as St. Mary's holidays) as well as the local names of three major St. Mary's holidays which are the Assumption of the Virgin Mary, the Nativity of the Virgin Mary and Immaculate Conception. Other holiday names are analyzed according to their presence in analyzed lo-

cal idioms. Analysis is based upon field research of St. Mary's holiday names conducted by the author in Ogulinsko Zagorje (villages Ivanci and Luketići) in September 1993, in the town Ogulin and in Oštarije in July 1997 and in Turković Village in July 2007. These holiday names are primarily compared to the current condition in the local idiom of Croats in Nagyhajmás in Hungary, who are descendents of Croats that emigrated from Ogulin area. Secondly they are compared to other local St. Mary's holiday names in central Croatia, primarily in idiom of Cerovac nearby Slunj and in idiom of Krivi Put. Analysis of St. Mary's local holiday names from Nagyhajmás is based upon field research conducted by the author in July of 2004, and the analysis of St. Mary's local holiday names in Cerovac and Krivi Put is based upon field research conducted by the author in November 2010. In addition the names are compared to the names from Duga Resa, Karlovac and Ozalj area as well as to the names from Kompolje in Gacka Valley. Data for Kompolje local idiom are taken from Milan Kranjčević's dictionary, data for Duga Resa and Karlovac area from Marinko Perušić's works and data for area of Ozalj from Stjeko Težak's work (more references can be found in literature index). On the conducted analysis it is concluded how represented and influential these holidays on the given area are.

Key words: local holiday names, St. Mary's holidays, central Croatia